

литературная детская периодика. Однако педагогами данные педагогические средства используются гораздо реже.

Мы убедились, что учащиеся могут подобрать материал, выделить в нём главное, интерпретировать информацию, если учитель постоянно их на это нацеливает, учит опираться не только на сюжетную информацию, но и определять жанр текста, его структурные особенности. Видится важным учить детей отличать текст учебно-научный от художественного, публицистического, выявлять сферу его применения, признаки, языковые средства. Только тогда младший школьник с первого прочтения сможет понять, о чём сообщается в информационном тексте, каковы его смысловые части. И это подтверждают результаты диагностики: главную мысль и части учебно-научного текста по русскому языку с первого раза смогли определить только 36,4% (19 учащихся).

Как видим, немалая часть младших школьников продемонстрировала трудности в восприятии текста информационного характера. Это ещё раз выдвигает необходимость системного подхода к формированию и развитию информационно-интеллектуальных умений учащихся.

Процесс формирования универсальных учебных действий должен, на наш взгляд, включать работу по развитию следующих умений:

- учащиеся должны уметь оценивать потребность в дополнительной информации;
- определять возможные источники информации и способы её поиска;
- осуществлять поиск информации в словарях, справочниках, энциклопедиях, библиотеках, электронных ресурсах, учебниках, пособиях;
- систематизировать информацию;
- уметь структурировать материал, выбирать главное;
- если необходимо, составлять план (краткий, развёрнутый);
- опираясь на информацию, самостоятельно составлять алгоритм действий для выводов, принятия решений по проблеме;
- самостоятельно строить речевое высказывание;
- создавать собственные информационные объекты.

Поскольку основная работа с текстом осуществляется на уроках литературного чтения, использование чтения ознакомительного, изучающего, поискового будет способствовать развитию указанных умений.

Заключение. Сделаем некоторые выводы. Информационная грамотность необходима учащимся для достижения высоких личностных результатов, повышения качества предметных знаний. Системная деятельность учителя по использованию разнообразных источников информации позволит сформировать комплекс специальных умений, направленных на развитие информационной компетентности обучающихся, познавательной активности младших школьников.

1. Лунгу, К.Н. Понимание как системный компонент усвоения знаний / К.Н. Лунгу // Школьные технологии. – 2008. – № 2. – С. 115–120.
2. Храмова, Е.Ю. Диагностика сформированности умений работать с учебно-научным текстом у младших школьников / Е.Ю. Храмова // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2010. – № 7. – С. 245–254.
3. Айдарова, Л.И., Соколова, Т.Ю. Модели как средство организации исследовательской деятельности учащихся / Л.И. Айдарова, Т.Ю. Соколова // Психологическая наука и образование. – 1997. – №3. – С. 29–34.

КРАЯЗНАЎЧЫ ТЭКСТ ЯК СРОДАК НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ Ў ПАЧАТКОВЫХ КЛАСАХ

*А.У. Даніч, Н.В. Крыцкая
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Краязнаўчы матэрыял на ўроку беларускай мовы і літаратуры – патрэба часу, зварот да дадзенай тэмы прадывкаваны тымі зменамі, якія адбываюцца ў грамадстве, а значыць, і ў адукацыі. Да пытання выкарыстання краязнаўчага матэрыялу ў адукацыйным працэсе звярталіся многія прадстаўнікі педагагічнай грамадскасці, у тым ліку і беларускай (А.В. Дарынскі, А.П. Госцеў, В.Я. Ляшук, М.Д. Янко, М.У. Амелянчук і іншыя).

Засваенню крязаўчага матэрыялу спрыяе навакольная рэчаіснасьць, прадметы матэрыяльнай культуры, дакументы, перыядычны друк, творы мастацтва і іншае. У цяперашні час настаўнік пачатковых класаў валодае разнастайнымі педагогічнымі сродкамі, якія закліканы дапамагаць ажыццяўленьню задачы сувязі школы з жыццём.

Актуальнасьць дадзенага артыкула заключаецца ў наступным: ва ўмовах мадэрнізацыі беларускай школы крязаўства павінна стаць важнай часткай грамадзянскага выхаваньня вучняў. Акрамя гэтага, актуальнасьць дадзенай тэмы вызначаецца ўвядзеннем крязаўчага тэксту ў навучальны матэрыял беларускай мовы, усё большай цікавасцю да гістарычных вытокаў сваёй малой радзімы падрастаючага пакаленьня.

Мэта дадзенай публікацыі – паказаць эфэктыўнасьць выкарыстання на ўроках беларускай мовы тэкстаў крязаўчай накіраванасці.

Матэрыял і метады. Метадалагічную базу даследавання складаюць працы айчынных і замежных навукоўцаў, метадыстаў і педагогаў. У артыкуле выкарыстоўваліся метады вывучэння навукова-метадычнай літаратуры па праблемы даследавання, метады абагульнення, метады педагогічнага назірання за вучэбным працэсам, метады анкетавання. Эксперыментальнае даследаванне праводзілася на базе ДУА «Сярэдняя школа № 45 г. Віцебска». У працы прынялі ўдзел 41 вучань 3-х класаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. Зварот да крязаўства на ўроку беларускай мовы і літаратуры абумоўлены некалькімі прычынамі: фарміраванне і развіццё рэгіянальнай самасвядомасці (вучань павінен ведаць свой край, літаратуру і культуру, усведамляць месца літаратуры і культуры свайго краю ў агульным літаратурным працэсе); роля крязаўства ў літаратуры.

Прынцып метадычнай сістэмы выкарыстання крязаўчых тэкстаў на ўроку беларускай мовы ў пачатковых класах грунтуецца на ўсебаковым вывучэнні роднага краю – яго гісторыі, прыроды, гаспадаркі, этнаграфіі, літаратуры, мастацтва і інш. У працэсе ўключэння інфармацыі па крязаўстве вырашаюцца адукацыйныя, выхаваўчыя і развіваючыя задачы.

Пры анкетаванні, дыягностыцы, у гутарках навучэнцы кажуць пра тое, што варта ведаць гісторыю, літаратуру свайго роднага краю, але часта не могуць адказаць на пытанне, чаму так ці інакш названая вуліца, на якой яны жывуць. На базе ДУА «Сярэдняя школа № 45 г. Віцебска» ў 3 класе (41 вучань) было праведзена даследаванне на выяўленне ўзроўню сфарміраванасці культуралагічнай кампетэнцыі вучняў пачатковых класаў. Яго мэтай стала дыягностыка ўзроўня ведаў вучняў пачатковых класаў у галіне крязаўства.

Вынікі атрымаліся наступныя: спачатку навучальнага года ніхто з рэспіцентаў не адказаў, што добра ведае гісторыю свайго краю. Часткова знаёмыя з гісторыяй сваёй малой радзімы 63% навучэнцаў, 13% нічога не ведаюць ні пра паходжанне назваў сваёй мясцовасці, ні аб іх гісторыі і культуры, 24% навучэнцаў не змаглі адказаць на гэтае пытанне ўвогуле.

У канцы эксперыменту 93% навучэнцаў адказалі, што часткова знаёмыя з гісторыяй свайго роднага краю.

На жаль, сучасныя падручнікі па беларускай мове недастаткова напоўнены крязаўчай інфармацыяй, хоць менавіта гісторыка-культурныя тэмы валодаюць магутным не толькі адукацыйным, але і выхаваўчым, якія развіваюць, духоўна і маральна фарміруюць патэнцыял, уплываюць на рост матывацыі да вывучэння роднай мовы.

Сёння тэкст у школе – гэта і матэрыял для назіранняў над структурай, функцыямі і ўжываннем моўных адзінак, і аб'ект вывучэння па кампазіцыйнай арганізацыі і правілаў пабудовы, па змесце і інфармацыі, і вынік, прадукт навучання, як вуснае паведамленне або пісьмовы твор вучня рознага тыпу, жанру і стылю.

Беларускія навукоўцы Н.Г. Яленскі, Л.С. Васюковіч, І.М. Саматыя, І.М. Кавалевіч, М.І. Касцяцян, аўтары метадычнага дапаможніка «Выкладанне беларускай мовы ў школе», лічаць, што выхаваўчае ўздзеянне на асобу вучня ажыццяўляецца праз дыдактычны матэрыял, слова настаўніка і тэкст: «Дзеці ў час працы з вучэбнымі тэкстамі, у якіх расказваецца пра Беларусь і беларусаў, далучаюцца да гісторыі, духоўнай і матэрыяльна-бытавой культуры свайго народа, яго традыцый і дасягненняў. Адлюстроўваючы сябе з гэтай культурай, вучні пад яе ўплывам фарміруюць свой светапогляд. У школьнікаў выходзіць нацыянальная самасвядомасць» [2, с. 37].

Выкарыстанне крязаўчага тэксту на ўроках беларускай мовы мы прапануем ажыццяўляць на трох узроўнях: рэпрадуктыўным, творчым, даследчым.

Рэпрадуктыўны ўзровень прадугледжае вывучэнне і выкарыстанне краязнаўчага тэксту на ўроках беларускай мовы ў гатовым выглядзе ў якасці навучальнага матэрыялу.

У дадзеным выпадку краязнаўчыя тэксты можна аб'яднаць у наступныя групы:

1. Тэксты, якія нясуць геаграфічную інфармацыю.
2. Тэксты, якія знаёмяць вучняў з нацыянальнымі традыцыямі, звычаямі і абрадамі.
3. Тэксты, якія знаёмяць з творамі мастацтва, з пісьменнікамі, паэтамі, мастакамі, музыкамі і да т.п.
4. Тэксты з амонімамі, тапонімамі, дыялектамі. Менавіта праз тапонімы можна прасачыць сувязі з гісторыяй, геаграфіяй, літаратурай, з жыццём і дзейнасцю людзей.
5. Тэксты-творы сучасных паэтаў і пісьменнікаў Віцебскай вобласці.

Перш чым выкарыстоўваць мясцовыя гістарычныя матэрыялы ў навучальным працэсе, неабходна вызначыць яго месца, сувязі і суадносіны з асноўным праграмным матэрыялам. З гэтай мэтай мы сістэматызавалі сабраныя краязнаўчыя матэрыялы і суаднеслі яго з вучэбнымі праграмамі па беларускай мове для пачатковых класаў.

Мэта творчага ўзроўню – прыцягнуць вучняў да стварэння ўласных творчых прац. Дададзены ўзровень дае магчымасць навучэнцам быць суаўтарамі ўрока, памочнікамі настаўніка. Дзеці самі могуць прыдумаць любое заданне для ўрока. Навучальным матэрыялам для такога віду дзейнасці служаць наступныя крыніцы: даведнікі і навучальныя дапаможнікі па гісторыі і краязнаўстве Віцебшчыны, легенды нашага краю, вершы, творчыя работы навучэнцаў школы і нашых землякоў, матэрыялы перыядычных выданняў.

На даследчым узроўні варта прыцягнуць вучняў да даследчай дзейнасці па вывучэнні гісторыка-культурнай спадчыны малой радзімы, што дазволіць пашырыць межы ўрока да самастойнай дзейнасці вучняў у пазаўрочны час.

Заклучэнне. Выкарыстанне на ўроках краязнаўчых тэкстаў дае эфектыўныя вынікі ў тым выпадку, калі ў яе арганізацыі выконваюцца сістэматычнасць і бесперапыннасць. Прынцып сістэматычнасці і бесперапыннасці накіраваны на паслядоўнае пашырэнне і паглыбленне краязнаўчых ведаў і ўменняў школьнікаў.

1. Баяманова, Р.Г. Арганізацыя камунікатыўна-арыентаванага ўрока рускай мовы / Р.Г. Баяманова. – Караганда, 2006. – 135 с.
2. Яленскі, М.Г. Выкладанне беларускай мовы ў школе / М.Г. Яленскі, Л.С. Васюковіч, І.М. Саматыя, і інш. – Мн.: Народная асвета, 1994. – 239 с.

СФОРМИРОВАННОСТЬ ПРОИЗВОЛЬНОЙ САМОРЕГУЛЯЦИИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

*М.А. Карелин
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова*

Одним из самых значимых факторов для формирования произвольной (осознанной) саморегуляции является младший школьный возраст. В этом возрасте одним из важных качеств являются психические, такие как способность мысленно планировать действия, управлять поведением, рефлексией (качества личности для осознанной регуляции поведения) [1, 3]. Рефлексия заключается в способности школьника ставить для себя конкретные цели, планировать и анализировать свои действия и условия по их достижению, оценивать и контролировать эти действия и результаты (А.К. Осницкий, В.И. Моросанова, В.П. Озеров) [2, 3].

Как показывает анализ состояния учебной деятельности, существует сложность в формировании произвольной саморегуляции школьников младших классов, которая в свою очередь, обусловлена целым рядом причин: недостаточным вниманием самих педагогов; возросшими требованиями к школьнику и его когнитивному развитию; отсутствием конкретно направленных педагогических технологий для организации самого процесса формирования произвольной саморегуляции; индивидуальными особенностями школьника: в необходимой мере активности и самостоятельности, достаточно развитыми способностями к регуляции и проявлением такого качества как воля, с достаточным уровнем мотивации при поступлении в школу (Л.С. Выгодский, О.В. Белоус, И.М. Сеченова, А.Н. Леонтьев) [4].